

بازشناسی نظام سلطه

ساختار و کارکرد نظام سلطه در روابط بین‌الملل

دکتر محمدرضا دهشیری

زهرا بهرامی

زمستان ۱۳۹۸

دهشیری، محمدرضا، ۱۳۴۳.

Dehshiri, Mohammad Reza

بازشناسی نظام سلطه: ساختار و کارکرد نظام سلطه در روابط بین الملل / محمدرضا دهشیری، زهرا بهرامی. —

قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، انتشارات، ۱۳۹۸. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی: ۱۳۹۸.

یازده، ۲۶۰ص: جدول، نمودار. — (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۵۱۴: علوم سیاسی؛ ۱۸) (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت): ۲۳۰۸: علوم سیاسی؛ ۷۵)

ISBN : 978-600-298-279-7

بها: ۲۸۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه، ص. [۲۳۷]_ ۲۵۱: همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. استکبار، ۲. Arrogance، ۳. سلطه‌جویی -- جنبه‌های سیاسی، ۴. Manipulative behavior -- Political aspects.
 ۵. روابط بین‌المللی، ۶. International relations، ۷. سیاست جهانی قرن ۲۰م، ۸. World politics -- 20th century.
 ۹. ایالات متحده -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۰م، ۱۰. United States -- Politics and government -- 20th century.
- الف. بهرامی، زهرا، ۱۳۷۰. ب. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، انتشارات، ج. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، د. عنوان.

۹۵۵/۰۸۳

DSR۱۵۵۴

۵۷۹۱۱۳۷

شماره کتابشناسی ملی

بازشناسی نظام سلطه: ساختار و کارکرد نظام سلطه در روابط بین الملل

مؤلفان: دکتر محمدرضا دهشیری (دانشیار علوم سیاسی دانشکده روابط بین‌الملل) و زهرا بهرامی

«پژوهشگاه حوزه و دانشگاه»، «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده

تحقیق و توسعه علوم انسانی» و «شورای تحول و ارتقاء علوم انسانی»

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۸

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم- سبحان

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشران محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات

۳۲۱۱۱۳۰۰)؛ شماره: ۰۲۵-۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵. تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اسکو، پلاک ۴، تلفن:

۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶. مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶.

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

مرکز پخش، نمایشگاه و فروشگاه: تهران، روبه‌روی دانشگاه تهران، حدفاصل خیابان‌های فخر رازی و دانشگاه، مجتمع تجاری-اداری پارسیا،

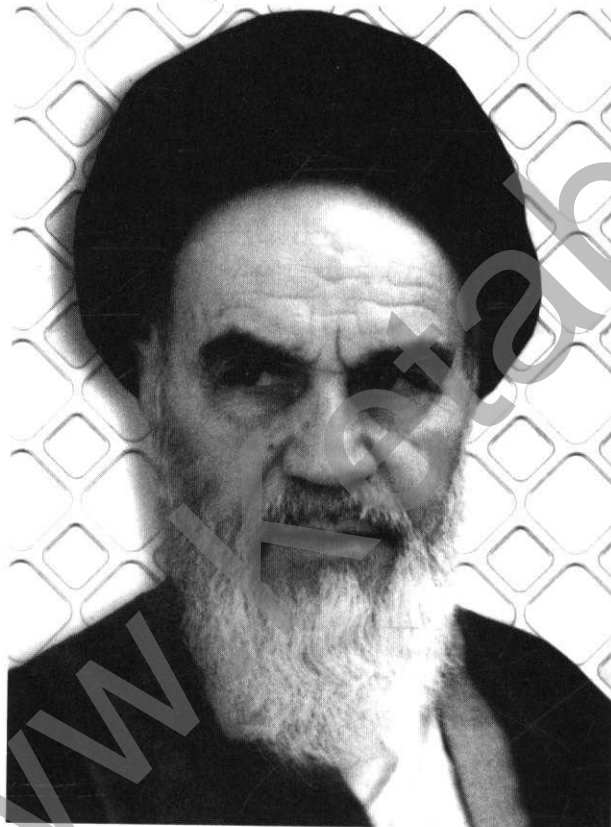
واحدهای ۷ و ۸، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶.

۶۶۴۰۵۶۷۸ (فروشگاه)، شماره: ۶۶۴۰۵۶۷۸.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خوشوقتی کامل ما آن روزی است که سلطه همه استعمارگران شرق و غرب و به خصوص آمریکای جهانخوار از سر مسلمانان قطع شود.

صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۱۹۱

سخن ناشران و شورای تحول

یکی از هدف‌های مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاه‌ها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنای و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گام‌هایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می‌کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها» را، که به اختصار «سمت» نامیده می‌شود، تصویب کرد.

همچنین شورای عالی انقلاب فرهنگی برای تکمیل این مقصود (بازنگری و تدوین سرفصل‌ها و منابع علمی معتبر با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی)، در تاریخ ۸۸/۷/۲۱ یک شورای تخصصی را به عنوان مرجعی ثابت برای تحول و سیاست‌گذاری و نظارت در حوزه علوم انسانی تعیین کرد و آیین‌نامه تشکیل شورای تخصصی تحول و ارتقای علوم انسانی را به تصویب رساند.

شورای تحول پس از تدوین و تصویب برنامه‌های آموزشی دروس و سرفصل‌های جدید رشته‌های علوم انسانی، تألیف متون درسی دانشگاهی را مطابق با سرفصل جدید با دعوت از اندیشمندان و استادان برجسته دانشگاهی و حوزوی در دستور کار خود قرار داد.

سازمان «سمت» و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه به عنوان عضوی از اعضای شورای تحول با سابقه طولانی و چندین دهه تجربه موفق در تألیف و ترجمه منابع علوم انسانی در کنار مأموریت مصوب خویش، در تحقق اهداف شورای تحول نیز همکاری نزدیک داشته‌اند و سومین اثر مشترک سه‌جانبه خود را با عنوان بازشناسی نظام سلطه؛ ساختار و کارکرد سلطه در نظام بین‌الملل به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

دشواری تألیف متون درسی دانشگاهی بر اهل نظر پوشیده نیست و به همین جهت در این راه نیل به کمال مطلوب می‌باید به تدریج و پس از انتقادات و یادآوری‌های پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که استادان محترم از این همیاری و راهنمایی دریغ نوزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این دو نهاد را در اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته علوم سیاسی در دوره کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «ساختار و کارکرد سلطه در نظام بین‌الملل» به ارزش ۲ واحد (براساس سرفصل بازنگری شده در یکصد و چهلیمین جلسه شورای تخصصی تحول و ارتقاء علوم انسانی، مورخ ۱۳۹۶/۷/۳) تدوین شده است.

امید است افزون بر جامعه دانشگاهی دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

فهرست مطالب

۱ پیشگفتار

فصل اول: مفهوم‌شناسی نظام سلطه و واژگان مرتبط با آن

۵	گفتار نخست: تعریف نظام سلطه.....
۷	الف) اعمال سلطه سخت و نرم.....
۷	ب) اعمال سلطه مستقیم و غیرمستقیم.....
۸	ج) سلطه به صورت تک‌بعدی و یا چندبعدی.....
۸	د) حلقه‌های پیرامونی نظام سلطه.....
۱۱	گفتار دوم: واژگان مرتبط با نظام سلطه.....
۱۱	الف) استکبار.....
۱۳	ب) استعمار.....
۱۵	ج) امپریالیسم.....
۱۸	د) قدرت.....
۲۱	خلاصه فصل.....
۲۲	پرسش‌ها.....

فصل دوم: تاریخ تحولات و ساختار نظام سلطه

۲۳	گفتار نخست: بعد ساختاری و هنجاری نظام بین‌الملل.....
۲۴	الف) بعد ساختاری.....
۲۶	ب) بعد هنجاری.....
۲۷	گفتار دوم: نظام سلطه قدیمی.....
۲۸	الف) نظام امپراتوری‌ها.....
۲۹	ب) توسعه‌طلبی قدرت‌های اروپایی.....
۳۲	گفتار سوم: نظام سلطه نوین.....

۳۲	الف) دوران امپراتوری بریتانیا تا جنگ جهانی اول
۳۷	ب) از جنگ جهانی دوم تا پایان جنگ سرد
۴۱	گفتار چهارم: نظام سلطه پسا جنگ سرد
۴۱	الف) الگوهای نظری در خصوص ماهیت نظام بین الملل
۴۳	ب) تحلیل جایگاه ایالات متحده آمریکا
۵۱	خلاصه فصل
۵۲	پرسش ها

فصل سوم: ویژگی‌ها و اهداف نظام سلطه

۵۴	گفتار نخست: ویژگی‌های نظام سلطه
۵۴	الف) دارا بودن منابع قدرت
۵۹	ب) استفاده انبزاری از مذهب
۶۴	ج) تحمیل فرهنگی
۶۷	گفتار دوم: اهداف نظام سلطه
۶۷	الف) اهداف سیاسی
۷۰	ب) اهداف اقتصادی
۷۱	ج) اهداف فرهنگی
۷۲	د) اهداف نظامی
۷۳	خلاصه فصل
۷۴	پرسش ها

فصل چهارم: مبانی فلسفی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی نظام سلطه

۷۵	گفتار نخست: مبانی فلسفی نظام سلطه
۷۸	الف) عقل‌گرایی
۸۱	ب) اومانیزم (انسان‌گرایی)
۸۳	ج) سکولاریسم
۸۴	د) مادی‌گرایی
۸۵	ه) پلورالیسم
۸۷	گفتار دوم: مبانی روان‌شناختی نظام سلطه
۸۹	الف) هویت
۸۹	ب) شخصیت
۹۱	ج) نگرش
۹۲	د) تصورات قالبی
۹۵	گفتار سوم: مبانی جامعه‌شناسی نظام سلطه
۹۵	الف) شیء‌انگاری

۹۷ (ب) از خودیگانگی
۹۹ (ج) انسان تک‌ساحتی
۹۹ (د) تعارض و دوگانگی در جامعه
۱۰۰ (ه) جامعه بر مدار غیراخلاقی
۱۰۱ خلاصه فصل
۱۰۲ پرسش‌ها

فصل پنجم: رویکردهای مختلف نظری مرتبط با نظام سلطه

۱۰۴ گفتار نخست: نظریات جریان اصلی
۱۰۴ (الف) واقع‌گرایی و لیبرالیسم
۱۰۹ (ب) نظریه ثبات هژمونیک
۱۱۴ (ج) نظریه حکمرانی جهانی
۱۱۷ گفتار دوم: نظریات انتقادی
۱۱۷ (الف) نظریه مارکسیسم
۱۱۹ ۱. نظریه وابستگی
۱۲۲ ۲. نظریه نظام جهانی
۱۲۴ (ب) نظریات پسااستعمارگرایی
۱۲۷ (ج) نظریه پسااستعمارگرایی
۱۲۹ خلاصه فصل
۱۳۰ پرسش‌ها

فصل ششم: کارکردها و ابزارهای نظام سلطه

۱۳۲ گفتار نخست: نظام سلطه در عصر جهانی شدن
۱۳۸ گفتار دوم: راهبردها و ابزارهای جنگ نرم
۱۴۳ گفتار سوم: تضعیف قدرت‌های منطقه‌ای
۱۴۷ گفتار چهارم: سیاست‌های آمریکا در راستای هژمونی طلبی بعد از جنگ سرد
۱۴۷ (الف) بعد سیاسی - نظامی
۱۵۲ (ب) بعد اقتصادی - اجتماعی
۱۵۷ خلاصه فصل
۱۵۸ پرسش‌ها

فصل هفتم: نظام سلطه و بازیگران مرتبط با آن

۱۵۹ گفتار نخست: انواع بازیگران در نظام سلطه
۱۶۰ (الف) ابرقدرت و قدرت‌های بزرگ
۱۶۰ (ب) قدرت‌های نوظهور

۱۶۲	ج) بازیگران منطقه‌ای
۱۶۳	گفتار دوم: بازیگران منطقه‌ای خاورمیانه در راهبرد نظام سلطه
۱۶۴	الف) سیاست دو ستونی نیسکون
۱۶۶	ب) روابط استراتژیک آمریکا - عربستان
۱۶۷	ج) روابط استراتژیک آمریکا - رژیم اسرائیل
۱۶۹	گفتار سوم: بازیگران غیردولتی
۱۷۰	الف) شرکت‌های چندملیتی
۱۷۵	ب) رسانه‌ها
۱۷۷	ج) رژیم‌ها و سازمان‌های بین‌المللی
۱۸۳	خلاصه فصل
۱۸۴	پرسش‌ها

فصل هشتم: حرکت‌های ضد نظام سلطه

۱۸۵	گفتار نخست: انقلاب اسلامی ایران و نفی نظام سلطه
۱۹۴	گفتار دوم: جنبش‌های سلطه‌ستیز متأثر از انقلاب اسلامی
۱۹۴	الف) حزب‌الله لبنان
۱۹۵	ب) حماس
۱۹۷	ج) جهاد اسلامی
۱۹۸	د) شیعیان نیجریه
۱۹۹	ه) دیگر جنبش‌های اسلامی
۲۰۰	گفتار سوم: سایر جنبش‌های سلطه‌ستیز در جهان
۲۰۶	خلاصه فصل
۲۰۷	پرسش‌ها

فصل نهم: دیدگاه‌های مختلف درباره افول نظام سلطه

۲۱۰	گفتار نخست: افول آمریکا به عنوان محور نظام سلطه
۲۱۰	الف) ابعاد درون‌زای افول نظام سلطه
۲۱۴	ب) ابعاد برون‌زای افول نظام سلطه
۲۱۹	گفتار دوم: اندیشه‌های مختلف در خصوص سقوط نظام سلطه
۲۲۱	الف) امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
۲۲۱	ب) والتز
۲۲۲	ج) نوام چامسکی
۲۲۲	د) جان ایکنبری
۲۲۳	ه) جوزف نای
۲۲۴	و) فرید زکریا

۲۲۵	زا) برژینسکی
۲۲۵	ح) رابرت پیپ
۲۲۶	ط) آلفرد مک کوی
۲۲۷	ی) میشل کاکس
۲۲۷	ک) پاتریک بوچانان
۲۲۸	ل) گیدون راشمن
۲۲۸	م) ارگانسکی
۲۲۹	ن) گیلپین
۲۲۹	س) والرشتاین
۲۲۹	خلاصه فصل
۲۳۰	پرسش‌ها
۲۳۱	سخن پایانی

منابع

۲۳۷	الف) منابع فارسی
۲۴۴	ب) منابع انگلیسی

نمایه‌ها

۲۵۳	نمایه آیات
۲۵۴	نمایه اصطلاحات
۲۵۷	نمایه اشخاص
۲۵۹	نمایه مکان

پیشگفتار

همواره در طول تاریخ اقویا بر ضعف حکومت داشته‌اند و در مراحل متفاوت زمانی و مکانی، اشکال سلطه بر تعاملات بین بازیگران حاکم بوده است. به تدریج، با تنوع در کنشگران و محیط کنش، قالب‌های مختلفی از قدرت و در نتیجه اشکال متنوعی از سلطه شکل گرفته که با شرایط محیطی و ذهنی کنشگران عصر خود همخوانی داشته است. اگرچه باید به این نکته نیز اشاره نمود که تنوع در اشکال و انواع جدید سلطه به معنای محو کردن و نادیده گرفتن اشکال سنتی نیست، بلکه فرض بر آن است که در نظام بین‌الملل، بازیگران قدرتمندی که از توان و منابع قدرت به اندازه کافی برخوردارند، تصمیم و تمایل به استفاده از آن را برای رسیدن به اهداف خود دارند و به سمت بسط و افزایش قدرت، نمایش و تعمیق آن گرایش دارند، تلاش می‌کنند سیستم را با منافع و اهداف خود مدیریت و هدایت نمایند.

در این فضا، بازیگران و کنشگرانی که قدرت کمتری دارند و یا در حاشیه نظام بین‌الملل قرار دارند، به علت ضعف نهادی، ساختاری و هنجاری توسط بازیگران مسلط و قدرت طلب اداره و مدیریت می‌شوند و رفتارهای داخلی و خارجی آنها مطابق میل سلطه‌طلبان شکل خواهد گرفت؛ بنابراین سلطه‌طلبان جهانی که به تعبیر این نوشتار بر محوریت غرب و به‌ویژه آمریکا در صدد سلطه‌جویی برآمده‌اند، سعی دارند نظام بین‌الملل، چارچوب‌های رسمی و غیررسمی فعالیت کنشگران را بازتولید کنند. نظام سلطه سعی می‌کند ابعاد مختلف زندگی جمعی را در حوزه‌های گفتمانی، هویتی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی با توجه به بازتاب واقعیت‌های نوظهور و برساخته شده، تحت تأثیر قرار دهد.

تردیدی وجود ندارد که ماهیت، هویت تعاملات و کنش‌ها در عرصه جهانی پیوسته دچار گشتار

می‌شود و امکان ایجاد فضایی متفاوت از فضای سلطه همه‌جانبه غرب نیز نه‌تنها دور از انتظار نیست، بلکه امری است که در بسیاری از دیدگاه‌ها به عنوان واقعیتی محتمل در آینده‌ای نزدیک مورد توجه قرار گرفته است. در عصر کنونی، نظام جهانی در دورانی قرار دارد که به آن دوران گذار و یا دوران انتقالی ناقص اطلاق می‌شود. در این دوران، به دلیل عدم استقرار نظم جدید و ثابت، امکان فعالیت بازیگران مختلف در مسیرهای گوناگون وجود دارد و با اینکه فرصتی برای افزایش نقش‌آفرینی قدرت‌های بزرگ وجود دارد، فرصتی مطلوب نیز برای قدرت‌های حاشیه‌ای و فرودست جهت ایفای نقش وجود دارد و قدرت‌های نوظهور می‌توانند با تغییر در ابعاد و وجوه قدرت، نظم جهانی را از حالت سلطه مطلق غرب خارج کنند و به سمت نظامی چندوجهی سوق دهند.

با وجود حاکم بودن چنین شرایطی در نظام بین‌المللی و اهمیت دوران گذار برای ایجاد هویت، تعیین نقش و جایگاه کنشگران در صحنه کنش، درک نظام سلطه، فعالیت‌ها و ابزارهای نظام سلطه، روایت‌های موجود در خصوص آن و... امری ضروری و حیاتی است؛ زیرا تا زمانی که شناخت از این مبحث به صورت مشخص و کافی صورت نگیرد، امکان بررسی، تجزیه، تحلیل و تصمیم‌گیری در مورد آن وجود ندارد؛ البته این کتاب مدعی ارائه روایت کلان و شناخت کامل و همه‌جانبه نظام سلطه و عناصر مرتبط با آن نیست و تنها پیش‌درآمدی برای آشنایی با این بحث محسوب می‌شود؛ بنابراین درک نظام سلطه و عناصر وابسته به آن، به‌ویژه از منظر انقلاب اسلامی ایران، امری پیچیده و نیازمند مطالعه و تجزیه و تحلیل است؛ زیرا انقلاب اسلامی با بهره‌گیری از هویت و برخورداری از ماهیتی متفاوت، ابعاد مختلف هنجاری، ساختاری و نهادی نظام سلطه را نقد می‌کند و خواهان رهایی از این وضعیت و تغییر وضع موجود است. بدین منظور، کتاب پیش رو، با تأکید بر دوران معاصر به بررسی ساختار و کارکرد نظام سلطه می‌پردازد. کتاب حاضر در نه فصل تدوین شده است. چهار فصل ابتدایی، به بررسی مفاهیم کلی، تعاریف، مبانی نظری، تاریخ و ساختار فکری نظام سلطه پرداخته است. طی این فصول، برخی از مهم‌ترین مفاهیم مرتبط با نظام سلطه که درک آن ضروری است، تبیین می‌گردد. در تدوین این فصول تلاش شده به برخی از مفاهیم خاص اشاره شود که معمولاً کاربرد بیشتری در ادبیات نظام سلطه در بعد نظری و درک عملی آن دارد. از حیث تاریخی در فصل دوم تبیین می‌شود که چگونه نظام سلطه با مفاهیم ابتدایی قابل درک است، به‌ویژه آنکه از محیط کنش، کنشگران و نوع کنشی متفاوت از دیگر دوران، به‌ویژه دوران استعمار نوین و فرانونین برخوردار است. پس از

بررسی مفاهیم و تاریخ ادواری نظام سلطه در فصل سوم، به تشریح ویژگی نظام سلطه در ابعاد مختلف قدرت محوری، برتری طلبی ایدئولوژیکی، تحمیل برتری، بهره‌کشی و... و اهداف توسعه طلبانه و قدرت طلبانه بازیگران سلطه طلب در وجوه مختلف زندگی جمعی، از جمله سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی اشاره می‌شود. در فصل چهارم نیز به صورت گذرا اشاره‌ای به مبانی فکری - فلسفی نظام سلطه مبتنی بر عقل‌گرایی، انسان‌گرایی، سکولاریسم، اثبات‌گرایی، تجربه‌گرایی، مادی‌گرایی و... صورت می‌گیرد که این مبانی فکری و فلسفی بر بنیادهای روان‌شناختی و جامعه‌شناختی نیز اثرگذار بوده است. به نحوی که روحیه برتری طلبی، خودشیفتگی و توسعه طلبی در روند جامعه‌پذیری موجب می‌شود به تدریج جامعه را به سمت از خودبیگانگی، شیء‌انگاری و زندگی تهی از معنا سوق دهد؛ بنابراین در پی آن امکان فروپاشی اجتماعی را فراهم آورد.

طی فصول پنجم تا نهم، سعی بر این بوده که بیشتر نمودهای عینی و مصداقی نظریات واکاوی شود. از این رو، حتی تلاش شده در بررسی رویکردهای مختلف نظری مرتبط با نظام سلطه - که موضوع فصل پنجم است - بر کاربردی بودن این نظریات تأکید شود. در فصل پنجم به مبانی نظری جریان اصلی اشاره می‌شود که به تعبیری به دلیل ارتباط بین نظریه و عمل و ماهیت تجویزی، ذاتی و آشکار نظریه‌ها، موجبات ایجاد و تحکیم نظام سلطه را فراهم نموده است و در مقابل، به نظریه‌های انتقادی نیز پرداخته می‌شود که جریان اصلی را در ابعاد مختلف هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی مورد تردید قرار می‌دهند. بررسی دو سر طیف تئوریک در تجزیه و تحلیل نظام سلطه از اهمیت بالایی برای درک سیستم و رهایی از آن برخوردار است؛ زیرا ضمن تبیین وضعیت موجود و نحوه ارتباط نظر و عمل در واقعیت زندگی اجتماعی، به مسیر و راه برون‌رفت و رهایی از وضعیت سلطه نیز اشاره دارد.

در فصل ششم بر کارکردها و ابزارهای نظام سلطه تمرکز می‌شود که نظام سلطه در قالب بازیگر مسلط و یا گروهی از بازیگران مسلط، در صدد اعمال رفتار و سیاست‌هایی در راستای اهداف و منافع خود است؛ بنابراین در این جهت و با توجه به تحولات مداوم در جریان زندگی اجتماعی، ظهور پدیده‌های جدید و تحول در شکل و ماهیت عناصر و پدیده‌های قدیمی کارکرد و ابزار نظام سلطه نیز متحول شده است و در دو بعد اساسی سخت و نرم بررسی می‌شود که خود تعیین‌کننده کنش و واکنش و ابزار هر نوع فعالیت استیلاءجویانه است.

در فصل هفتم نظام سلطه و بازیگران مرتبط با آن تشریح می‌شود. در واقع، کنشگران اصلی نظام سلطه همواره تلاش می‌کنند، موقعیت سلطه خود را با بهره‌گیری از عناصر مادی و غیرمادی و بهره‌کشی از ملت‌ها تثبیت و بازتولید نمایند. در این رهگذر، همواره استفاده از بازیگران مختلف، به‌ویژه کنشگرانی که به هر دلیل از جمله دلایل امنیتی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... به نظام سلطه وابستگی دارند و می‌توانند با آن همکاری‌ها و مشارکت‌هایی را در راستای منافع برقرار کنند، در دستور کار نظام سلطه بوده است؛ بنابراین در این فصل به بازیگران و کنشگران اساسی در تبیین و درک نظام سلطه اشاره می‌شود.

در فصل هشتم با عنوان «حرکت‌های ضد نظام سلطه» به این امر اشاره می‌شود که ماهیت استیلاءجویانه نظام سلطه همواره به دلیل مغایرت با سرشت و فطرت انسان و همچنین به دلیل حاکم بودن آنارشی و خودیاری بر نظام بین‌الملل در درون و بیرون از این نظام با نیروهای مقابله‌گر مختلفی در سطوح و حوزه‌های متفاوت روبه‌رو خواهد شد که به تدریج امکان تحول و تغییر در ساختار و کارکرد سلطه را موجب می‌شود.

در فصل نهم نیز دیدگاه‌های مختلف درباره افول نظام سلطه بررسی شده است. در این فصل ضمن اشاره به ماهیت در حال تحول هر نظام بین‌المللی و تجربه تاریخی مراحل رشد، بلوغ، اوج و افول هر سیستم، به دیدگاه‌های مختلف در خصوص سقوط نظام سلطه با محوریت ایالات متحده در ابعاد داخلی و خارجی پرداخته شد و اندیشه برخی از افراد در این خصوص به صورت مختصر تبیین شده است.

کتاب حاضر، با روش توصیفی - تحلیلی و بهره‌گیری از رویکردهای مختلف نظری، درآمدی بر ساختار و کارکرد نظام سلطه قلمداد می‌شود. از آنجا که نظام سلطه قابل تبیین و بررسی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی و در ابعاد گوناگون زندگی جمعی از جمله سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی است؛ بنابراین ارائه مبحثی بدون نقص کاری دشوار است. با وجود این، امید می‌رود کتاب حاضر به عنوان یک کتاب درسی، از حیث نظری بتواند بخشی از خلأ ادبیاتی موجود در این زمینه را برطرف کند و گامی هرچند کوچک درباره ساختار و کارکرد نظام سلطه را فراراه صاحب‌نظران و دانش‌پژوهان علوم انسانی به‌ویژه دانشجویان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل قرار دهد.